

Odešel slovenský slavista, komparatista a literární antropolog prof. Andrej Červeňák

S Andrejem Červeňákem (1932–2012), profesorem Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, doktora věd, člena vědeckých a profesních komisí, funkcionáře Spolku slovenských spisovatelů, editora Almanachu Nitra, zakladatele Klubu F. M. Dostojevského, nositele nejvyšších vyznamenání slovenských a zahraničních, včetně medaile od prezidenta Ruské federace atd. atd., ale také člena redakční rady časopisu *Novaja rusistika* (Brno), odešla legenda slovenské, československé a světové rusistiky. Jeho dílu a jeho edicím jsme za ta léta věnovali řadu recenzí a také souborné články; o ně se při sumarizaci jeho díla nyní také opřeme.¹

¹ K osobnosti a dílu A. Červeňáka viz např. naše studie a recenze, které současně reflektují pestrou paletu tvorby zvěčnělého badatele: Dostojevskij pro čtenáře (A. Červeňák: *Tajomstvo Dostojevského. F. M. Dostojevskij v recepcii*. Nitra 1991, 139 stran). *Opera Slavica* 1993, 1, s. 51–53; Andrej Červeňák: *Zázračno literatúry I. Fakulta humanitných vied VŠPg v Nitre, Katedra ruského jazyka a literatúry*, Nitra 1994, *Slavia* 1995, roč. 64, seš. 3, 319–321; *Sny a literatúra* [Andrej Červeňák: *Dostojevského sny (Eseje a štúdie o snoch a Dostojevskom)*. Agentúra Fischer & TypoSet, Pezínok 1999]. *HOST* 1999, č. 8, s. XIII–XIV; *Koryfej česko-slovenské rusistiky a slavistiky (K 70. narodeninám Andreje Červeňáka)*. *Slavica Litteraria*, X 5, 2002, s. 105–106; *Slovenský přítel Brňanů má sedmdesát (A. Červeňák)*. *KAM-příloha* 2002, č. 6, s. XV–XVI; *Přítel brněnské univerzitní slavistiky jubuluje: K sedmdesátinám prof. PhDr. Andreje Červeňáka, DrSc.* Univerzitní noviny 2002, č. 4, s. 73; *Sedmdesátiník Andrej Červeňák: jubileum vůdčí osobnosti československé rusistiky a slavistiky*. *Opera Slavica* 2002, č. 1, roč. XII., s. 41–42; *Dva rusistické sborníky z Nitry ve znamení kreativity Andreje Červeňáka (Andrej Červeňák: Človek a text. Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, katedra rusistiky, Nitra 2001; Vladimír Solovjov po sto rokoch. Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, katedra rusistiky, Nitra 2001)*. *Opera Slavica* 2002, č. 1, roč. XII., s. 50–53; Andrej Červeňák: *Pohled z druhé strany*. In: *Život a dielo Andreja Červeňáka*. Spolok slovenských spisovateľov, Filozofická fakulta UKF, Nitra 2002, s. 188–210; *Literární věda v česko-slovenském kontextu (upravená verze studie Andrej Červeňák: pohled z druhé strany, in: Život a dielo A. Č. Spolok slovenských spisovateľov, FF UKF, Nitra 2002, s. 188–210)*. In: *Česko-slovenské vztahy v slovanských a středoevropských souvislostech (Meziliterárnosť a areál)*. Brněnské texty k slovakistice IV. Editoři: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. Ústav slavistiky FF MU, Brno 2003, s. 195–210; *Literatúra, člověk a přesahy (Andrej Červeňák: Začiatky a konce. Pre Agentúru ALFA vydalo vydavateľstvo T. R. I. MÉDIUM v spolupráci s vydavateľstvom Spolku slovenských spisovateľov v edícii SocietaS, Bratislava 2002)*. *Slavica Litteraria*, X 6, 2003, s. 204; *Úvahy teoretika (Červeňák, A.: Literárno-teoretické reflexie o slovanskom romantizme a problémoch translitológie. Univerzita Mateja Bela, Filologická fakulta, katedra slovanských jazykov, Banská Bystrica 2003)*. *Opera Slavica* 2003, 3, s. 58 až 59; Andrej Červeňák, Miloš Ferko, Dalimír Hajko, Ján Tužinský. *Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, Bratislava 2005*. Viz naši rec. in: *Slavica Litteraria* X 10, Brno 2007, SPFFBU, X 10, *Slavica Litteraria*, s. 157–158. *Bulgakov a dnešok*. Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, Katedra rusistiky. Ed.: Natália Muránska. Nitra 2006. *Dostojevskij a dnešok*. Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, Klub Fiodora Michajloviča Dostojevského. Nitra 2007. I. Pospíšil: *Ruská literatúra a literárni věda jako vize a sebe-reflexe*, in: *Bulgakov a dnešok*. Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, Katedra rusistiky. Ed.: Natália Muránska. Nitra 2006, s. 37–62; I. Pospíšil: *F. M. Dostojevskij: návrat*

Edice paměti někdejšího profesora Univerzity Komenského v Bratislavě Alberta Pražáka (pro řadu Slováků, ale také Čechů kontroverzní postavy) znovu ukázala citlivost slovensko-českých vztahů v každé době: to je o důvod více, abych svou typologii Červeňáka jako literárního vědce začal tím, abych ho charakterizoval slovy svého eseje o Alexandru Sergejeviči Puškinovi – „most napjatý prostorem a časem“ – myslel tím především na jeho schopnost vytvářet složitě strukturovaný celek česko-slovenské rusistiky – tak jsem ostatně nazval jeden svůj jubilejní článek.² Jde přitom ještě o něco víc: jde o Červeňákovu schopnost syntetizovat, překlenovat rozpory, vytvářet spoje a vidět souvislosti zjevné i skryté. Jeho národní orientace byla zakotvená v hlubinách kultury a myšlení, ať již se hlásí k různým denominacím politickým či náboženským. Myslím, že příznačně se to projevilo především v jeho slovakistických aktivitách. Spolek slovenských spisovatelů vytvořil dobrou tradici: vydávání série spisovatelských sborníků, které jsou výsledkem seminářů pořádaných zpravidla jednou ročně a věnovaných vždy jedné osobnosti, jež stojí blízko názorovému spektru spolku (různé modulace národního principu). Dosud vyšly svazky o Pavlu Straussovi (1992), Ladislavu Ťažkém (1994), Milanu Ferkovi (1995), Vladimíru Mináčovi (1997), Andrejovi Chudobovi (1997), Milanu Rúfusovi (1997), Vincentu Šikulovi (1998), editorovi Andreji Červeňákovi (jako výbor z jeho slovakistických statí, 1998), Jánu Chryzostomovi Korcovi, nitranskému kardinálu a spisovateli (1999), Osvaldu Zahradníkovi (2000), Petru Jarošovi (2000), Jánu Tužinském (2001), Petru Libovi (2001), Rudolfovi Schusterovi (2004), Štefanu Moravčíkovi (2002), Viliamu Turčánymu (2003), Pavlovi Janikovi (2005), Jánu Lenčovi (2009), Jánu Števkovi (1996), Jozefu Bobovi (2008), Maríně Čeretkové-Gáillové (2008) aj.

Červeňákovy mosty spojující slovenskou a českou kulturu, Západ a Východ, Rusko a Evropu, Slovanstvo a svět spočívaly v hlubině antropologického a antropocentrického chápání literatury a opírají se především o tvorbu a uvažování F. M. Dostojevského, jehož je Červeňák mezinárodně uznávaným znalcem.

Od počátku Červeňákovy vědecké dráhy bylo zřejmé, že je to badatel nekonformní, který nahlíží literaturu z nečekaných, často provokativních zorných úhlů. Čeho se Červeňák chytil, to postupně obnažovalo své tajemství a šokovalo svou neobvyklostí: taktó ostatně pojal i svou provokující knížku na dobové téma tzv. socialistického realismu, když v ní zachytil vnitřní krizi a nekonzistentnost tohoto pojmu v literární teorii a kritice. Od vědecky exaktních studií a knih postoupil autor k esejistickým knihám, které však neztrácejí teoretickou akribii, jež mu byla vždy vlastní (mj. Tajomstvo Dostojevského, 1991, Človek v literatúre, 1986). Zpočátku je u něho sice pozorovatelná inspirace formálními a strukturálními metodami, později se stále silněji objevují antropologické principy, které v poslední době zcela převažují.

Dvacáté století se z větší části odehrávalo ve znamení dominance imanentních metod, ale jejich kořeny ukazují na nejednoznačnost jejich technologické orientace. Dokládá to již známý spor o prameny českého či pražského strukturalismu. Ostatně sám inspirátor těchto metod Alexandr Veselovskij (1838–1906), ruskými formalisty pokládaný za předchůdce

k spisovateli (Historicita a žánrovost), in: Dostojevskij a dnešok. Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, Klub Fiodora Michajloviča Dostojevského. Nitra 2007, s. 66–83.

² Koryfej československé rusistiky a slavistiky (K 70. narozeninám Andreje Červeňáka). Slavica Litteraria, X 5, Brno 2002, s. 105–106.

prijomu, je autorem pojmu vstřícný pohyb (*встречное противодвижение*), s nímž pracoval Dionýz Ďurišin.

Andrej Červeňák byl komparatista, komparatistikou ostatně započala jeho vědecká dráha, a jeho srovnávací přístupy jsou opět specifické. Zkoumá sice také recepční prostředí, jeho stav a způsoby a příčiny přijímání cizích jevů, ale současně ho nejvíce zajímá začlenění cizích prvků do domácího poetologického řetězce: takto jsou koncipovány jeho nejnovější studie o přítomnosti ruské klasiky v poetice současné slovenské literatury (L. Ťažký, J. Tužinský aj.). Zajímá ho, která se ruská literatura zrcadlí v slovenské, a vidí tudíž slovenskou literaturu v širším mezinárodním kontextu.

Postupně jsem se seznamoval s okruhy jeho činnosti a nepřestával jsem se podívat jejich šíři, ale hlavně jejich logickému skloubení a promyšlené komplementaritě. Literární vědec s přesahem k jiným vědám, praktikující multi – a interdisciplinaritu, současně však muž s podloženými uměleckými ambicemi pečující i o mladou generaci talentů. Měl to štěstí, že se zabýval kulturou zemí, které byly schopny a ochotny jeho zásluhy ocenit.

Ivo Pospíšil